

การใช้โหราศาสตร์เป็นวิถีทางในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา*

อชิรพจนินชา พลายนาค**

บทคัดย่อ

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทปรากฏเรื่องเกี่ยวกับโหราศาสตร์อยู่หลายแห่งและในสมัยพุทธกาลก็มี การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับดวงดาวที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนายอมรับความมีอยู่ของ โหราศาสตร์ในฐานะเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง แต่พระพุทธศาสนาถือว่าพระสงฆ์ไม่ควรนำโหราศาสตร์มาใช้ ดังมีพุทธบัญญัติ ชัดเจนมิให้ภิกษุเกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ เพราะไม่เหมาะสมกับชีวิตของสมณะเพศ จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ที่ใช้ โหราศาสตร์สามารถช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความทุกข์ได้แต่ควรใช้โหราศาสตร์ในฐานะเครื่องมือชักจูงไม่ใช่เป็นจุดหมายหลัก แม้ว่าการกระทำเช่นนี้จะผิดหลักพระธรรมวินัย แต่หากเพื่อประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมและผู้คนหมู่มาก พระสงฆ์ บางรูปก็เห็นว่าควรทำ เพราะพุทธบริษัท ๔ โดยเฉพาะกับอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งเป็นคนส่วนมากของสังคม หากชักจูงให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่ถูกต้องแล้วก็จะยอมจะเป็นกำลังสำคัญในการปกป้องและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

Astrology as a Means of Dissemination of Buddhism

Abstract

Stories concerning astrology have made multiple appearances in Theravada Buddhist scriptures, and the course of stars that influence human lives has been studied during the time of the Lord Buddha. This shows that Buddhism acknowledges astrology as a branch of knowledge. However, Buddhism regards Buddhist monks' involvement in astrology as inappropriate, as the Lord Buddha clearly prohibited them from doing so because it is not fitting for an ascetic life. The study finds that Buddhist monks are able to use astrology to alleviate people's suffering, but that they should only use it as a persuasive tool,

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การใช้โหราศาสตร์เป็นวิถีทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๓.

** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

not as the main objective. Although doing so may be in conflict with Buddhist Teachings, its contribution to the happiness of society and a large number of people has led some Buddhist monks to allow it in order to persuade lay people who form the majority of society to have the right understanding of Buddhist doctrines so that they will protect and maintain Buddhism.

การทำนายดวงชะตา หรือการพยากรณ์นั้น เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งที่คนไทยรู้จักกันดีในนามของ “โหราศาสตร์” ซึ่งเป็นศาสตร์ที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน โดยถือว่าวิชาโหราศาสตร์นั้น เป็นวิทยาการขั้นสูงที่มีประวัติความเป็นมาก่อนสมัยพุทธกาลหลายร้อยปี

ตามหลักของพระพุทธศาสนา ชีวิตมนุษย์จะดีหรือชั่วมิได้ขึ้นอยู่กับดวงดาว ดังนั้นโหราศาสตร์กับพระพุทธศาสนาก็น่าจะอยู่คนละข้างกัน อย่างไรก็ตามโหราศาสตร์ก็มีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมมนุษย์มาเป็นเวลานาน เพราะโหราศาสตร์ช่วยให้คนบางกลุ่มรู้สึกว่ามีที่พึ่งทางจิตใจ

ถึงแม้ว่าโหราศาสตร์จะมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ แต่ส่วนมากแล้วคนก็เลือกจะเชื่อและลงมือปฏิบัติตามคำแนะนำของนักพยากรณ์ หรือหมอดูดวงชะตา โดยเฉพาะที่มีวิถีชีวิตแตกต่างไปจากคนธรรมดา คือ “พระสงฆ์”

การที่พระสงฆ์บางรูปในสังคมไทยเลือกใช้โหราศาสตร์ช่วยเหลือชาวบ้าน เป็นเรื่องที่สามารถมองได้ว่าเป็นการแทรกและประยุกต์พุทธธรรมเพื่อให้เข้ากับสภาพการณ์ในปัจจุบันที่มีแต่การแข่งขัน เร่งรีบ และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือวัฒนธรรม พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องมีรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เข้ากับสภาพของสังคมปัจจุบัน และเพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ของชาวบ้านได้อย่างเหมาะสม ตรงตามจุดมุ่งหมายสำคัญสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ การดับทุกข์ทั้งหลายลงอย่างสิ้นเชิง

งานวิจัยเรื่องนี้ต้องการศึกษาว่า พระสงฆ์ที่เลือกใช้หลักโหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทรรศนะอย่างไรต่อเรื่องนี้ ในฐานะผู้สืบทอดคำสอนของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนในเรื่องนี้อย่างไร และในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องของโหราศาสตร์มากน้อยเพียงใด มีเกณฑ์อะไรที่เราสามารถ

ใช้ตัดสินได้ว่าพระสงฆ์ทำผิดพระวินัยหรือไม่ และโดยหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว เราในฐานะพุทธศาสนิกชนจะใช้โหราศาสตร์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไรโดยไม่ขัดแย้งกับหลักพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

๑. ความหมายและความเป็นมาของโหราศาสตร์

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าศาสตร์แห่งการทำนายนั้นมีมาพร้อมกับมนุษย์ ในประเทศอินเดีย ศาสตร์นี้เป็นที่ยอมรับของชนชั้นสูง ในประเทศจีนก็มีตัวอย่างของบันทึกเกี่ยวกับการทำนาย เช่น มีการจารึกเรื่องการพยากรณ์ต่างๆ ไว้ที่โครงกระดูก หรือที่กระดองเต่า เป็นต้น โดยในอดีตมนุษย์เราเมื่อสงสัยในสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หรือสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัวที่ไม่สามารถหาคำตอบได้ มนุษย์ก็มักจะใช้วิธีการสังเกต คาดคะเน หรือเทียบเคียงในเบื้องต้น จนเมื่อสะสมมากเข้าก็เกิดเป็นองค์ความรู้ขึ้นมา ซึ่งองค์ความรู้นั้นในตอนแรกอาจจะคลุมเครือไม่ชัดเจน แต่ต่อมาเมื่อสังคมเจริญขึ้น วัฒนธรรมของมนุษย์ก็เจริญขึ้นตามลำดับความรู้ก็ชัดเจนขึ้น และมีหลักฐานมารองรับสนับสนุนองค์ความรู้สามารถนำไปใช้จนเกิดประโยชน์ได้จริง องค์ความรู้นั้นก็ศาสตร์ต่างๆ

อย่างไรก็ตาม โหราศาสตร์ก็ยังคงเป็นศาสตร์ที่มีความคลุมเครืออยู่ เพราะเราก็ไม่อาจเรียกได้เต็มปากว่าเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งเหมือนกับดาราศาสตร์ แต่ก็จัดว่าเป็นวิชาพยากรณ์อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของดวงดาว นพเคราะห์ ซึ่งโคจรรอบจักรราศี โดยอธิบายถึงอำนาจของดวงดาวที่มีอิทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย (สิงห์โตสุริยาอารักษ์, ๒๕๒๑: ๑) ถึงกระนั้น โหราศาสตร์ก็มักจะมีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมายหลากหลายรูปแบบ ตามทรรศนะและความเชื่อของแต่ละบุคคล

คำว่า “โหราศาสตร์” นั้นมาจากคำว่า “โหรา” (Hora) ที่ย่อมาจากคำว่า “อโหราตรี” (Ahoratni) โดยนำเอาอักษรตัวต้นคือ อ กับอักษรตัวสุดท้าย คือ ตรี ออกเสีย จึงแปลว่า “กลางวันและกลางคืน” แต่ในภาษาสเปนคำว่า “Hora” จะออกเสียงว่า “Orah” ซึ่งแปลว่า นาฬิกาหรือ ชั่วโมง และในภาษาละติน “Hora” ก็แปลว่า ชั่วโมงเหมือนกัน เพราะฉะนั้นคำว่า “โหราศาสตร์” จึงแปลว่า ตำราที่ว่าด้วยการคำนวณซึ่งกล่าวถึงเหตุอันเกิดแต่ดวงดาว (หลวง อรรถวาทีธรรมประวรรต (วิเชียร จันทน์หอม), ๒๕๑๖: ๑) ในภาษาไทยคำว่า “โหราศาสตร์” นั้นได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย โดยหมายถึง ความรู้เกี่ยวกับกลางวันและกลางคืน หรือ ความรู้เกี่ยวกับเวลา ดวงดาวกับเวลาที่มีความเกี่ยวเนื่องกันเพราะเรากำหนดเวลาต่างๆ ได้ด้วยอาศัยการเคลื่อนที่ของโลก ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ (จักรเทพ รำพึงกิจ, ๒๕๕๑: ๑๓)

โหราศาสตร์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างดวงดาวกับชีวิตมนุษย์นี้ เป็นความรู้อันเก่าแก่สาขาหนึ่งของมนุษย์ เพราะสิ่งที่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยมองเห็นบนท้องฟ้าก็คือ “ดวงดาว” กลางวันเห็นดวงอาทิตย์ กลางคืนเห็นดวงจันทร์และหมู่ดาวมากมาย มนุษย์จึงรู้จักดวงดาวตั้งแต่มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นบนโลก เมื่อก่อนวิชาโหราศาสตร์กับดาราศาสตร์เป็นวิชาเดียวกัน การอธิบายความเป็นมาของโหราศาสตร์จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงดาราศาสตร์ด้วย การศึกษาดาราศาสตร์ในสมัยแรกๆ เกิดจากมนุษย์ได้พบเห็นปรากฏการณ์ต่างๆ บนท้องฟ้า จนเชื่อว่าเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีทางชีวิตของมนุษย์ จึงเริ่มกำหนดความหมายของวัตถุบนท้องฟ้าเป็นเสมือนเทพเจ้า และมีเรื่องราวเล่าสืบกันมา (ประพันธ์ เตะละกุล, ๒๕๔๓: ๑)

อย่างไรก็ตามหาก “โหราศาสตร์” ในฐานะวิชาที่เนื่องมาจากอำนาจของดวงดาวต่างๆ ที่โคจรอยู่รอบจักรราศี โดยกล่าวถึงอำนาจและอิทธิพลของดวงดาวที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ วิชาโหราศาสตร์ก็จะเป็น

วิชาที่เกี่ยวกับศาสตร์อันลึกซึ้งที่แฝงด้วยไสยศาสตร์ และเป็นวิชาที่อยู่คู่กับวิชาคำนวณ ดาราศาสตร์ เช่น การใช้ตำแหน่งของดวงดาวบนท้องฟ้ามาอธิบายเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ของมนุษย์ (สิงห์โต สุริยาอารักษ์, ๒๕๒๖: ๑) ด้วยเชื่อว่าการเคลื่อนย้ายหรือการกลับเปลี่ยนตำแหน่งของดวงดาว มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ โหราศาสตร์จึงนำการเคลื่อนที่ของดวงดาวต่างๆ มาพยากรณ์ความเป็นไปในชีวิตของมนุษย์ (सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล, ๒๕๔๓: ๑๙) แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว โหราศาสตร์ ก็คือ เรื่องที่ว่าด้วยการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงทั้งหลาย โดยอาศัยดวงดาว และปรากฏการณ์บนท้องฟ้า (ประยูร พลอารีย์, ๒๕๒๑: ๑)

ระบบโหราศาสตร์ที่นิยมใช้ในยุคนี้นั้น มีอยู่ด้วยกัน ๓ ระบบใหญ่ๆ คือ ระบบที่นิยมในประเทศตะวันตก ระบบของอินเดีย (รวมถึงโหราศาสตร์ไทย) และระบบของจีน โดยการทำนายของทั้ง ๓ ระบบ ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา จะสนใจการทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ต่อมาเมื่อความรู้ด้านจิตวิทยาแพร่หลาย โหราศาสตร์ตะวันตกหรือที่เรียกกันว่า “โหราศาสตร์สากล” เริ่มให้ความสนใจต่อปัจจัยทางจิตวิทยา อันได้แก่ แรงจูงใจที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้โหราศาสตร์ในปัจจุบันจึงมุ่งไปที่การทำนายตามแรงจูงใจทางจิตวิทยาเป็นหลัก ถึงแม้การทำนายเหตุการณ์จะยังมียุ่ก็ตาม (จักรเทพ รำพึงกิจ, ๒๕๕๑: ๑๐)

งานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาโหราศาสตร์ของไทยและโหราศาสตร์อินเดียในสมัยก่อนและหลังพุทธกาลเป็นหลัก โดยเฉพาะโหราศาสตร์ของไทยนั้น ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์โดยตรง จึงได้ใช้ปฏิทินจันทรคติ คือ ใช้การโคจรของดวงพระจันทร์เป็นหลัก ส่วนที่โหราศาสตร์ของตะวันตกจะใช้การโคจรของดวงอาทิตย์เป็นแกนกลาง

๒. โหราศาสตร์สมัยก่อนพุทธกาล

ในอินเดียเชื่อว่า มีการศึกษาและใช้โหราศาสตร์มามากกว่า ๓,๕๐๐ ปี โดยศาสตร์นี้ได้แพร่หลายในตระกูลของพวกพราหมณ์และชนชั้นสูงของสังคม เมื่อพวกพราหมณ์เรียบเรียงคัมภีร์ไตรเพท โดยจัดทำอรรถขึ้นมาเป็น “สูตร” แบ่งออกเป็น ๖ เวทวงศ์ (องค์แห่งเวท) ซึ่งหนึ่งในเวทวงศ์นั้นคือ “วิชาโชยติชะ” หรือ วิชาโหราศาสตร์นั่นเอง คัมภีร์วิชาโชยติชะของอินเดียที่ได้ตกทอดมายังประเทศไทยที่ยังหลงเหลืออยู่นี้มีประมาณ ๒๐ เล่ม เช่น คัมภีร์สุรยลิตธานตะและคัมภีร์พทุหัตถสังหิตาของ วราหมิหิรมหาบัณฑิต, คัมภีร์ศุภครินิธิตาสระ (คัมภีร์พิชัยสงครามของพระศุภกรมหาฤาษี), คัมภีร์ภฤคคุปรัศน์ม (ตำราศุภฤกษ์ศุภยามของพระภฤคคุ มหาฤาษี) ฯลฯ เป็นต้น วิชาโหราศาสตร์ของพวกพราหมณ์นี้ ยังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกในบทว่าด้วยมหาศีล วิชาโหราศาสตร์โบราณทั้งจากสมัยกลุ่มอารยัน, กลุ่มศาสนาพราหมณ์ และบางส่วนของที่แฝงอยู่ในกลุ่มพระภิกษุผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ตกทอดเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิมาเป็นระยะๆ ไม่น้อยกว่า ๔-๕ ครั้ง จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา วิชาโหราศาสตร์ก็ได้พัฒนาต่อ ยอดให้กลายเป็นหลักวิชาที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง โดยไม่ได้ดำเนินตามรอยของพวกพราหมณ์อินเดียอย่างเคร่งครัดอีกต่อไป

ส่วนประวัติความเป็นมาของการทำนายนั้นมีมาช้านาน และพบว่ามีเกือบทุกอารยธรรม ในอินเดียมีมาตั้งแต่ยุคพระเวทซึ่งเราจะพบในโตตติริยะลัมหิตา คือฤาษีสมัยก่อนนั้นจะมีหน้าที่ทำนายว่าพิธีบูชาจะดำเนินไปด้วยดีหรือไม่ โดยจุดพุ่มไม้ให้ติดไฟด้วยก้อนขนมเผา แล้วถ้าพุ่มไม้ติดไฟและลุกดีก็เป็นสัญญาณว่า พิธีกรรมจะดำเนินไปด้วยดีและราบรื่น (Anthony Philip Stone, 1981: 174) จะเห็นว่าการทำนายมีมาก่อนสมัยที่พระพุทธศาสนาจะถือกำเนิดขึ้น เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับโหราศาสตร์ในตอนนี้ จึงได้ถูกบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา เช่นกล่าวถึง

ลักษณะของมหาบุรุษผู้จะได้เป็นพระพุทธเจ้าไว้หลายแห่งดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในอัมพปฐมสูตร พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค ได้กล่าวถึงอัมพปฐมมาณพ ศิษย์ของพรหมณ์ไปกขรสาติ ซึ่งเป็นบุคคลที่คงแก่เรียน ทรงจำนตได้ รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์ต่างๆ รวมถึงตำรามหาบุรุษลักษณะพราหมณ์ไปกขรสาติได้รับรองว่าพระพุทธเจ้าถึงพร้อมแล้วซึ่งมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ (ที.สี. ๑๑/๑๔๓/๔๙๘-๔๙๙) อันได้แก่

๑. มหาบุรุษมีพื้นเท้าเสมอกัน
๒. มีฝ่าเท้ามีจักรเกิดแล้วมีซี่ตั้งพื้นพร้อมทั้งกงและดุม
๓. มีสันเท้ายาว
๔. มีข้อนิ้วยาว
๕. มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนละมุน
๖. มีลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจดาวข้าย
๗. มีข้อเท้าอยู่สูง
๘. มีแข้งดุจแข้งเนื้อทราย
๙. เวลายืนไม่ย่อตัวลง สามารถแตะเข่าได้ด้วยมือทั้งสอง
๑๐. มีองคชาติตั้งอยู่ในฝัก
๑๑. มีสีกายดุจทอง คือมีผิวหนังดุจทอง
๑๒. มีผิวหนังละเอียดละออจับไม่ได้
๑๓. มีขนขุมละเส้น เส้นหนึ่งๆ อยู่ขุมหนึ่งๆ
๑๔. มีปลายขนซ้อนขึ้น สีดุจดอกอัญชันขึ้นเวียนขวา
๑๕. มีกายตรงดุจกายพรหม
๑๖. มีเนื้อนูนหนาในที่ ๗ แห่ง (คือ หลังมือ หลังเท้า บ่า คอ)
๑๗. มีกายข้างหน้าดุจราชสีห์
๑๘. มีหลังเต็ม (ไม่มีร่องหลัง)
๑๙. มีทรวดทรงดุจต้นไทร กายยาว ๑ วา

๒๐. มีคอกกลมเกลี้ยง
 ๒๑. มีประสาทรับรสอันเลิศ
 ๒๒. มีคางคุดคางราชสีห์
 ๒๓. มีฟัน ๔๐ ซี่บริบูรณ์
 ๒๔. มีฟันเรียบเสมอกัน
 ๒๕. มีฟันชิดสนิทกัน
 ๒๖. มีเขี้ยวสีขาวงาม
 ๒๗. มีลิ้น (ใหญ่และยาว) เพียงพอ
 ๒๘. มีเสียงดุเสียงพรหม พุดเหมือนนกการเวก
 ๒๙. มีตาสีนิล (สีเขียวสนิท)
 ๓๐. มีตาดุขาววาว
 ๓๑. มีอุณาโลม (ขน) ระหว่างคิ้วขาวอ่อนเหมือน
 ลำลี
 ๓๒. มีศีรษะรับกับกรอบหน้า

ลำลี

พระพุทธองค์ก็ทรงยอมรับความถูกต้องของคัมภีร์
 เก่านี้ ดังที่ปรากฏในลักษณะสูตร พระสูตรตันตปิฎก ทิฆนิกาย
 ปาฏิหาริสิก ที่ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระมหาบุรุษผู้
 ประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ
 เหล่านี้ ย่อมมีคติเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่าง
 อื่น คือ ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
 ผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา มีมหาสมุทร ๔
 เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีอาณาจักรมั่นคง
 ประกอบด้วย รัตนะ ๗ ประการ คือ จักรแก้ว
 ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดี
 แก้ว ปริณายกแก้ว เป็นที่ ๗ พระราชบุตร
 ของพระองค์มีกว่าหนึ่งพัน ล้วนกล้าหาญ มี
 รูปทรงเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายเสนาของ
 เข้าศึกได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม โดย
 เสมอ มิต้องใช้อาวุธ มิต้องใช้ศาสตรา
 ครอบครองแผ่นดิน มีสาครเป็นขอบเขต มี

ได้มีเสนาเขื่อนไม่มีนิมิต ไม่มีเสนาหนาม มังค
 แพร่หลาย มีความเกษมสำราญ ไม่มีเสนียด
 ถ้าเสด็จออกบวชเป็นบรรพชิตจะได้เป็น
 พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคา คือ
 กิเลสอันเปิดแล้วในโลก (ที.ปา. ๑๖/๑๓๐/๑)

ในพระสูตรดังกล่าวนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดง
 ลักษณะ ๓๒ ประการ พร้อมทั้งเหตุที่มาของลักษณะเหล่านี้นด้วย

ในอรรถกถาติกัณณสูตร คัมภีร์มโนรถปुरु
 วรรกถา อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตกล่าวถึงคัมภีร์มหาบุร
 ษลักษณะว่า “มหาบุรุษลักษณะ ได้แก่ ศาสตร์ที่มีบทร้อยกรอง
 ประมาณ ๑๒,๐๐๐ คัมภีร์ ที่แสดงลักษณะของมหาบุร
 ษมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น” (อ.จ.ติ.อ. ๓๔/๒๔๒)

ในอรรถกถามหาวรรคที่ ๓ เสลสูตรที่ ๗ ปรมัต
 ธิโชติกา อรรถกถา ขุททกนิกาย สุตตนิบาต กล่าวถึง
 เสลพราหมณ์ผู้ชำนาญในตำราทำนายมหาบุรุษลักษณะว่า
 “เสลพราหมณ์ชื่อว่าเป็นผู้ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและ
 ตำราทำนายมหาบุรุษลักษณะ เพราะเป็นผู้เรียนจบครบ
 บริบูรณ์ในคัมภีร์โลกายตะและคัมภีร์วิรัตนทวาศาสตร์ และ
 คัมภีร์มหาบุรุษลักษณะศาสตร์ ๑๒,๐๐๐ อันเป็นคัมภีร์หลัก
 ของคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะ” (ขุ.ส.อ. ๔๗/๕๓๙)

นอกจากนี้ วิชาที่ว่าด้วยการทำนายต่างๆ ยังถูก
 กล่าวถึงในพรหมชาลสูตร และสามัญญผลสูตร เช่น การ
 ทายนิมิต ทายฝัน ทายหนูกัดผ้า เป็นต้น วิชาว่าด้วยการ
 ทำนายจึงเป็นวิชาที่ใช้กันอยู่ทั่วไปตั้งแต่ก่อนสมัยที่พระพุทธ
 ศาสนาจะถือกำเนิดขึ้น การใช้ดวงดาวในการทำนายก็มีอยู่
 ในวัฒนธรรมอินเดียตั้งแต่ยุคพระเวท (จักรเทพ รำพึงกิจ,
 ๒๕๕๑: ๖๔)

๓. โหราศาสตร์ในสมัยพุทธกาล

เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีป ซึ่งในยุคสมัยนั้นดินแดนแถบนี้เต็มไปด้วยนักปราชญ์ผู้ทรงความรู้ในศาสตร์ต่างๆ มากมาย บรรดาศาสตร์ต่างๆ นั้น ศาสตร์ที่กลุ่บุตรโดยเฉพาะของชนชั้นสูงนิยมศึกษากันมาก ได้แก่

๑. สุตติศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องรู้จักภาษาสัตว์ ว่าดีหรือร้าย
๒. สมมติศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องกำเนิดภูเขาลำน้ำ และต้นไม้
๓. ลังขยาศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องตัวเลขการคำนวณ
๔. โยคศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องการช่าง
๕. นิติศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องกฎระเบียบในสังคม
๖. วิเสสิกศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องการค้าขาย
๗. คณิศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องพลศึกษา
๘. คัมภีร์ศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องดนตรี
๙. ติกิจณศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องการแพทย์
๑๐. จตุพเพทศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องการยิงธนู
๑๑. ปุราณศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องโบราณคดี
๑๒. อติศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องประวัติศาสตร์
๑๓. โชติศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องดูดาว
๑๔. มายาศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องการเล่นมายา
๑๕. เหตุศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องหลักการ เหตุผล
๑๖. มันทนศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องภูมิประเทศ
๑๗. ยุทธศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องการทำสงคราม
๑๘. นันทศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องการเล่นกีฬา

(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐: ๔)

ศาสตร์ทั้ง ๑๘ ศาสตร์นี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โหราศาสตร์ (โชติศาสตร์) ถือว่ามีความสำคัญที่เหล่าบรรณกษัตริย์ รวมถึงเจ้าชายลัทธิธิดะก็ต้องทรงศึกษาด้วย โดยศาสตร์นี้มีชื่อเป็นภาษาสันสกฤตว่า “โชยติ” ตรงกับภาษาบาลีว่า “โชติ” แปลว่า “แสงสว่าง” หรือ “ดวงดาว” ดังนั้น การเรียนโหราศาสตร์ ก็คือ การเรียนความรู้เกี่ยวกับแสงสว่างหรือดวงดาวนั่นเอง (เอื้อน มณเฑียรทอง, ๒๕๑๖: ๑)

ดังนั้น เราจะพบว่าในประวัติของพระพุทธศาสนา จะมีการกล่าวถึงศาสตร์ต่างๆ เหล่านั้นในบางช่วงบางตอน ซึ่งนอกจากเรื่องดวงดาวตามที่ปรากฏในโชติศาสตร์ ยังมีเรื่องของพยากรณ์ในลักษณะต่างๆ ที่มีได้ว่าด้วยเรื่องดวงดาวอีกด้วย

๔. คำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับการทำนาย

ในเรื่องการทำนายนี้ ถึงแม้ว่าพระพุทธองค์จะทรงเคยทำนายพระสุบินของพระองค์เอง ตลอดจนพระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่พระพุทธองค์ก็ทรงห้ามไม่ให้ภิกษุสงฆ์หาเลี้ยงชีพด้วยการทำนายทายทัก อีกทั้งยังไม่ทรงให้ความไว้วางใจในศาสตร์วิชานี้ เพราะพระพุทธองค์ทรงเห็นว่าวิชานี้เป็นดิรัจฉานวิชา

ในพระวินัยปิฎก ได้ให้ความหมายของ “ดิรัจฉานวิชา” ว่าคือ ศิลปวิทยาการนอกพระศาสนาชนิดใดชนิดหนึ่งซึ่งไม่ก่อปรด้วยประโยชน์ (วิ.ภิกขุณี. ๕/๓๒๓/๓๔๕) ส่วนพระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของ “ดิรัจฉานวิชา” ว่าคือ ความรู้ที่ขวางต่อพระนิพพาน อาทิ รู้ในการทำเสน่ห์ รู้ในการทำคนถึงวิบัติ รู้เรื่องภูตผี รู้ในทางทำนาย เช่น หมอดู เป็นต้น เมื่อเรียนหรือใช้ปฏิบัติตนเองก็จะหลงเพลิดเพลนหมกมุ่น ทั้งทำให้งมงาย ไม่เป็นอันปฏิบัติกิจการหน้าที่ และประกอบการตามเหตุผล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๖: ๕๓) สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้อธิบายว่า ดิรัจฉานวิชาในภาษาอังกฤษ ใช้คำว่า “Low arts”

ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามศัพท์ “ดิรัจฉานวิชา” จึงแปลว่า “ไปขวาง” ด้วยเหตุนี้ดิรัจฉานวิชาก็คือ วิชาที่ขวางกั้น (พระนิพนธ์) หรืออาจกล่าวได้ว่า คือวิชาที่ขวางต่อการบรรลุ มรรคผลนิพพาน หรือไม่เข้ากับความเป็นสมณะ ซึ่งมีได้หมายความว่า เป็นวิชาของสัตว์ดิรัจฉาน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, ๒๕๓๙: ๒๙๑)

อย่างไรก็ตาม คำสอนเกี่ยวกับการทำนายนกมีอยู่ ทั้งในพระวินัยปิฎกและพระสูตรปิฎก ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๔.๑ ลิกขาบทที่เกี่ยวกับการทำนายในพระวินัยปิฎก มีดังนี้

ก. ในวินัยปิฎก ภิกขุณีวัฏฐก จิตตาคารวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ ลิกขาบทที่ ๙ และ ๑๐ นั้น ทรงห้ามมิให้ภิกษุณีเรียน และสอนดิรัจฉานวิชา ซึ่งหมายถึง วิชาภายนอกศาสนาที่ไม่มีประโยชน์ (วิ.ภิกขุณี. ๕/๓๒๒-๓๒๗/๓๔๔-๓๔๘) แต่คัมภีร์ไม่ได้แจกแจงว่ามีวิชาใดบ้าง

ข. ในวินัยปิฎก จุลวรรค ขุททกวัตตุขันธ์กะ ว่าด้วยเรื่องเรียน และสอนดิรัจฉานวิชา ทรงห้ามภิกษุเรียน และสอนดิรัจฉานวิชา เป็นอาบัติทุกกฏ (วิ.จ. ๙/๑๘๓-๑๘๔/๖๖)

ค. ในวินัยปิฎก มหาวรรค แสดงไว้ว่า ชาวบ้านถามภิกษุทั้งหลายที่กำลังเที่ยวบิณฑบาตถึงดีเถียงปักษ์ (หรือวันข้างขึ้นข้างแรม) ภิกษุทั้งหลายไม่ทราบ ชาวบ้านจึงเพ่งโทษ ตีเตียน ความจึงมีไปถึงพระพุทธองค์ ซึ่งพระองค์ก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนปักษคณนาได้ (วิ.ม. ๖/๑๗๗/๔๕๐-๔๕๑) การเรียนปักษคณนาคือการเรียนปฏิทินทางจันทรคติ เพื่อประโยชน์ในการนับวันลงอุโบสถสวดปาติโมกข์ ความจริงปฏิทินไม่ได้เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์โดยตรง แต่วันข้างขึ้นข้างแรมสามารถบอกตำแหน่งดวงจันทร์บนท้องฟ้าได้ (เทียบกับดวงอาทิตย์) ซึ่งสามารถนำมาเป็นอุปกรณ์การทำนายได้ แต่พุทธอนุญาตไม่ได้ครอบคลุมไปถึงการทำนายดังกล่าว

ง. ในวินัยปิฎก จุลวรรค ทุติยภาค อารัญญวรรค แสดงไว้ว่า ภิกษุมารูปด้วยกันในป่า ไม่รู้ทางนักษัตร (ดวงดาวบนท้องฟ้า) ไม่รู้ทิศทางต่างๆ พวกโจรพากันไปที่นั่น ได้ถามภิกษุเหล่านั้นว่า วันนี้ประกอบด้วยฤกษ์อะไร นี่เป็นทิศอะไร ภิกษุตอบไม่ได้จึงถูกโจรทุบตี พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า ให้พึงเรียนทางนักษัตรทั้งหมด หรือบางส่วนไว้ และพึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ (วิ.จ. ๙/๔๒๘-๔๒๙/๓๕๐-๓๕๒) ทางนักษัตรที่ว่านี้ คือการบอกว่าวันนี้ดวงจันทร์โคจรอยู่ในกลุ่มดาวฤกษ์ใด การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ป่าเรียน ก็เพื่อให้ความรู้ทางดาราศาสตร์และปฏิทินบ้าง รวมถึงทิศทางต่างๆ พอจะตอบปัญหาชาวบ้านได้เท่านั้น ไม่ได้มุ่งเรียนเพื่อทำนายทายทัก หรือหาฤกษ์ยามต่างๆ

จากลิกขาบทที่กล่าวมาตีความได้ว่าสาเหตุที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อยู่ป่าศึกษาเรื่องทิศนั้น เป็นเพราะในการอยู่ป่า ภิกษุควรจะรู้เรื่องวันคืนว่า จันทรใดเป็นจันทรเพ็ญ ในเวลาใด เดือนใด เพื่อที่จะได้แสดงปาติโมกข์ในวันนั้น นอกจากนี้เราจะพบว่าในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้มีการกล่าวไว้ว่าพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนโหราศาสตร์ได้แต่เฉพาะโหราศาสตร์ภาคคำนวณเท่านั้นก็เพื่อให้รู้ทิศรู้วันคืนนั่นเอง

๔.๒ คำสอนที่เกี่ยวกับการทำนายในพระสูตรปิฎก มีดังนี้

ก. ในพระสูตรปิฎก ทีฆนิกาย พรหมชาลสูตร พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุที่มีคนสรรเสริญและตีเตียนพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยตรัสสั่งสอนว่ามีให้โกรธเมื่อมีคนตีเตียนมิให้ยินดีเมื่อมีคนสรรเสริญ คนอาจกล่าวชมเชยพระองค์ด้วยศีล ๓ ชั้น กล่าวคือ ศีลอย่างน้อย ศีลอย่างกลาง และศีลอย่างใหญ่

(ที.ลี้. ๑๑/๑-๒๕/๑-๑๕)* ในสามัญญผลสูตรก็ทรงแสดงถึง ศิลทั้ง ๓ ชั้นด้วย แต่ตรัสว่าเป็นศิลปะของภิกษุในธรรมวินัย นี้ (ที.ลี้. ๑๑/๑๐๓-๑๒๑/๓๐๙-๓๑๙) ในศิลปะเหล่านี้มีข้อที่ เกี่ยวกับการทำนายทายทัก ดังนี้

ในศิลปะอย่างใหญ่ ทรงเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วย ดิรัจฉานวิชา ได้แก่

๑. ทายอวัยวะ ทายนิมิต ทายอุปบาท ทำนาย ผัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ เป็น หมอดูอวัยวะ ดูลักษณะที่บ้าน ดูลักษณะที่นา เป็นหมอปลูกละก เป็นหมอฟี เป็นหมอลงเลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน เป็น หมองู เป็นหมอยาพิษ เป็นหมอแมงป่อง เป็นหมอรักษาแผล หนูกัด เป็นหมอทายเสียงนก เป็นหมอทายเสียงกา เป็นหมอ ทายอายุ เป็นหมอเสกกันลูกศร เป็นหมอทายเสียงสัตว์

๒. ทายลักษณะแก้วมณี ทายลักษณะไม้พอง ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะดาบ ทายลักษณะศร ทายลักษณะธนู ทายลักษณะอาวุธ ทายลักษณะสตรี ทายลักษณะบุรุษ ทายลักษณะกุมาร ทายลักษณะกุมารี ทายลักษณะทาส ทายลักษณะทาสี ทายลักษณะช้าง ทายลักษณะม้า ทายลักษณะกระบือ ทายลักษณะโคอุสุภะ ทายลักษณะโค ทายลักษณะแพะ ทายลักษณะไก่ ทาย ลักษณะนกกระทา ทายลักษณะเหี้ย ทายลักษณะตุ่น ทาย ลักษณะเต่า ทายลักษณะมฤค

๓. ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาจักยกออก พระราชาจักไม่ยกออก พระราชาภายในจักยกเข้าประชิด พระราชาภายนอกจักถอย พระราชาภายนอกจักยกเข้า ประชิด พระราชาภายในจักถอย พระราชาภายในจักมีชัย พระราชาองค์นี้จักปราชัย เพราะเหตุนี้ๆ

* นักวิชาการตะวันตกใช้คำว่า ความประหลาดอย่างสิ้น อย่างกล่าง อย่างยาว. ดู สุชีพ ปุณฺณนาถ, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับ ประชาชน หน้า ๒๘๙.

๔. พยากรณ์ว่า จักมีจันทรคราส จักมีสุริยคราส จักมีนักษัตรคราส ดวงจันทรดวงอาทิตย์จักเดินถูกทาง ดวง จันทรดวงอาทิตย์จักเดินผิดทาง ดาวนักษัตรจักเดินถูกทาง ดาวนักษัตรจักเดินผิดทาง จักมีอุกกาบาต จักมีดาวหาง จักมีแผ่นดินไหว จักมีฟ้าร้อง ดวงจันทรดวงอาทิตย์และดาว นักษัตรจักขึ้น ดวงจันทรดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักตก ดวงจันทรดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักมัวหมอง ดวง จันทรดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักกระจ่าง จันทรคราสจัก มีผลเป็นอย่างนี้ สุริยคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้ นักษัตรจัก มีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทรดวงอาทิตย์เดินถูกทางจักมี ผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทรดวงอาทิตย์เดินผิดทางจักมีผลเป็น อย่างนี้ ดาวนักษัตรเดินถูกทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดาว นักษัตรเดินผิดทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ มีอุกกาบาตจักมี ผลเป็นอย่างนี้ มีดาวหางจักมีผลเป็นอย่างนี้ แผ่นดินไหวจัก มีผลเป็นอย่างนี้ ฟ้าร้องจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทรดวง อาทิตย์และดาวนักษัตรขึ้นจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรตกจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวง จันทรดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรมัวหมองจักมีผลเป็น อย่างนี้ ดวงจันทรดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรกระจ่างจักมี ผลเป็นอย่างนี้

๕. พยากรณ์ว่า จักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง จักมี ภัยหาได้ง่าย จักมีภัยหาได้ยาก จักมีความเกษม จัก มีภัย จักมีโรค จักมีความสำราญหาโรคมิได้ หรือนับคะแนน คำนวณ นับประมวลแต่งกาพย์ โลกาศาสตร์

๖. ให้ฤกษ์อาวาหมงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์ เรียงหมอน ดูฤกษ์หย่าร้าง ดูฤกษ์เก็บทรัพย์ ดูฤกษ์จ่าย ทรัพย์ ดูโชคดี ดูเคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนต์ให้ ลั่นกระด้าง ร่ายมนต์ให้ค้างแข็ง ร่ายมนต์ให้มีอสนี ร่ายมนต์ ให้หูไม่ได้ยินเสียง เป็นหมอทรงกระจก เป็นหมอทรง หลึงสาว เป็นหมอทรงเจ้า บวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวง ท้าวมหาพรหม ร่ายมนต์พ่นไฟ ทำพิธีเชิญขวัญ

๗. ทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สวดมนต์ป้องกัน บ้านเรือน ทำกระเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลับเป็นกระเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำพิธีบวงสรวง พื้นที่ พนน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ ทำพิธีบูชาไฟ ประยาสารอก ประยาล่าย ประยาล่ายโทะเบื่องบน ประยาล่ายโทะเบื่องล่าง ประยากแก้ปวดศีรษะ พูมน้ำมันหยอดหู ประยาดตา ประยานครุ ประยาทากัด ประยาทาสมาน ป้ายยาตา ทำการ ผ่าตัดรักษาเด็ก ใส่ยาชะแผล (ที.สี. ๑๑/๑๙-๒๕/๑๑-๑๕; ที.สี. ๑๑/๑๑๔-๑๒๐/๓๑๕-๓๑๙)

จะเห็นได้ว่าดิรัจฉานวิชาในมหาศีลนี้เป็นวิชาที่ว่าด้วยการทำนายทายทักเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะข้อที่ ๔ ซึ่งก็คือวิชาโหราศาสตร์ดวงดาวนั่นเอง

๘. ในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย สุตต-นิบาต ตวุฏกสูตร เป็นการถามตอบระหว่างพระพุทธนิมิตกับพระพุทธเจ้า มีความตอนหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าไม่สนับสนุนให้ภิกษุประกอบดิรัจฉานวิชา ดังนี้ “ภิกษุผู้หนึ่งถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นของเรา ไม่พึงประกอบอาถรรพ์ ดำรา ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ นักชตฤกษ์ การทำนายเสียงสัตว์ร้อง...” (ขุ.สุ. ๔๗/๔๒๑/๔๓๐)

๕. พระสงฆ์กับโหราศาสตร์

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์อย่างหนึ่งก็คือการพัฒนาสังคม รูปแบบของการพัฒนาดังกล่าวก็มีการปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและความต้องการของประชาชน การพัฒนาสังคมของสงฆ์เป็นบทบาทที่คอยเสริมงานพัฒนาสังคมของภาครัฐที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ดังนั้นงานพัฒนาสังคมจึงเป็นหน้าที่หลักอีกประการหนึ่งของพระสงฆ์ เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้าน

ร่างกายและจิตใจโดยแบ่งบทบาทดังกล่าวนี้ออกเป็น ๒ ด้าน คือ

๑. บทบาทด้านการพัฒนาตนเอง เป็นบทบาทที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระวินัยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

๒. บทบาทด้านการพัฒนาสังคม เป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังและต้องการให้พระสงฆ์ได้ออกมาปฏิบัติหน้าที่ที่เกื้อกูลแก่พุทธศาสนิกชนหรือบุคคลทั่วไป เพื่อพัฒนาทางด้านจิตใจ การเป็นที่พึ่งทางใจ และด้านการพัฒนาสังคม เช่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยวัดและพระสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนาให้ประชาชนมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (อ้อมเดือน สดมณี, ๒๕๕๑: ๕)

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาในสังคมไทยทุกวันนี้มีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่มหลายระดับในสังคม ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือบุคคลทั่วไป กลุ่มของนักวิชาการหรือปัญญาชนต่างๆ หรือแม้แต่กลุ่มของชาวต่างชาติที่สนใจในพระพุทธศาสนา ทำให้พบว่าในการนับถือพระพุทธศาสนาของบุคคลแต่ละกลุ่มนั้น มีรูปแบบหรือลักษณะแตกต่างกันไป โดยชาวบ้านหรือบุคคลทั่วไปนับถือพระพุทธศาสนา เพราะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตน เพราะบรรพบุรุษของตนได้นับถือสืบทอดต่อกันมา อีกทั้งคนกลุ่มนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องของพิธีกรรมและความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ ที่ปลุกเสกโดยพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ส่วนนักวิชาการหรือกลุ่มปัญญาชนนั้น ส่วนหนึ่งที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ นอกจากจะนับถือเพราะบรรพบุรุษของตนนับถือแล้ว คนกลุ่มนี้ยังสนใจในตัวคำสอน และหลักธรรมต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของตนได้

เมื่อรูปแบบหรือลักษณะการนับถือแตกต่างกัน จึงเป็นผลให้มีทั้งพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านและพระพุทธศาสนาแบบปัญญาชน โดยสาเหตุที่เรียกว่าพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านนั้น เพราะว่า บุคคลในกลุ่มนี้มุ่งสนใจพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น อยากถูกหวยก็ไปบนบานศาลกล่าว วัดไหนที่ว่าศักดิ์สิทธิ์ก็พากันไปกราบไหว้สักการะ เครื่องรางหรือวัตถุมงคลที่ใส่แล้วแคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่างๆ ก็ไปหาครอบครอง ส่วนที่เรียกว่าพระพุทธศาสนาแบบปัญญาชนนั้น เพราะว่า บุคคลกลุ่มนี้มีระดับของการศึกษาที่สูงกว่าคนทั่วไปและยึดถือตัวคำสอน หรือหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทย แม้ว่าจะได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธก็จริง แต่มักจะไม่ค่อยมีความรู้ในทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นผลทำให้เมื่อประสบกับปัญหาต่างๆ ที่ตนไม่สามารถแก้ไขจัดการได้ ก็จะหันไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดูดวงชะตา (โหราศาสตร์) มากกว่าจะลงมือแก้ไขจัดการปัญหาชีวิตด้วยตนเอง แม้แต่ผู้ที่มีการศึกษาในระดับสูงก็ตาม บางครั้งก็นิยมที่จะพึ่งพาสังเกตการณ์หรือการดูดวงชะตา เพราะทำแล้วให้ความรู้สึกสบายใจในการประกอบอาชีพการงาน หรือการดำเนินชีวิต

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ในฐานะที่ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่สังคมให้ความเคารพนับถือ จึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นโดยเฉพาะมิติทางด้านจิตใจไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ยิ่งในปัจจุบันนี้ รูปแบบหรือลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนา มีความแตกต่างกันของคนแต่ละกลุ่มในสังคม ย่อมส่งผลให้การแสดงออกหรือการนับถือพระสงฆ์ ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนามีลักษณะที่แตกต่างกันด้วย ชาวบ้านทั่วไปนอกจากจะนับถือพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสมณเพศแล้ว ยังเชื่อว่าพระสงฆ์มีคุณสมบัติอย่างอื่นด้วย เช่น มีอำนาจจิตพิเศษ บรรลุธรรมขั้นสูง ดูดวงแม่นยำ ทำนายทายเคราะห์ สะเดาะเคราะห์เก่ง น่าสังเกตว่าคุณสมบัติ

ดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ผู้ศรัทธารู้สึกว่าพระสงฆ์เหล่านี้มีเหนือกว่าหรือมากกว่าตน ด้วยถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่ประพฤติดุปฏิบัติดี ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมแล้ว ชาวบ้านจึงให้การเคารพนับถือและเชื่อถือในพระสงฆ์มากเป็นพิเศษ

กล่าวได้ว่าการที่คนไทยให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลผู้รักษาสืบทอดคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องชีวิตและความสุขทางโลก ตั้งมั่นดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ดังนั้นจึงเป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพนับถือของชาวพุทธทุกคน อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ก็ยังมีผู้คนอีกเป็นจำนวนมากที่ให้ความเคารพนับถือและนิยมทำบุญกับพระสงฆ์ แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะเจาะจงทำบุญกับพระสงฆ์บางรูปมากขึ้น โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่ทรงคุณพิเศษในทางจิต เช่น เภสิจารย์ หรือพระกรรมฐาน แต่ก็เป็นที่สังเกตว่าผู้คน โดยเฉพาะชนชั้นกลางหรือคนในเมืองที่เข้าวัดนั้นมีแนวโน้มว่า จะให้ความสำคัญแก่วัตถุมงคล หรือตรวจดูดวงชะตามากกว่าที่จะเข้าวัดเพื่อไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนหรือบ่งชี้ว่า พระสงฆ์ที่มีบทบาทในด้านการเทศน์อบรมสั่งสอนฆราวาสและพระภิกษุด้วยกันเองมีน้อยลง ในขณะที่บทบาทในด้านการทำนายดวงชะตา การสะเดาะเคราะห์ต่างๆ หรือแม้แต่อธิษฐานภาวนาวิหารีย์ วัตถุมงคล กลับมีเพิ่มมากขึ้น และดูจะเป็นที่ดึงดูดให้ผู้คนหันมาสนใจในด้านลัทธิพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องเหล่านี้มากกว่าจะมุ่งถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบัน ทิศนคติที่เปลี่ยนแปลงของฆราวาสเกี่ยวกับศาสนา และความที่พระสงฆ์ไม่สามารถตอบสนองหรือสื่อสารความรู้หรือหลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตให้แก่คนในสังคมได้เท่าที่ควร เป็นผลทำให้พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเห็นว่า การจะสอนหรือบอกหลักธรรมโดยตรงนั้นก็ไม่สามารถทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ที่ประสบกับปัญหาชีวิตเข้าใจ และนำไปปฏิบัติแก้ไขได้ จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเลือกที่จะใช้โหราศาสตร์เป็นสื่อกลาง หรือกล่าวได้ว่าใช้โหราศาสตร์มา

เป็นเครื่องมือสื่อสารและแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้ที่ประสบกับปัญหาชีวิตได้ โหราศาสตร์จึงนอกจากเป็นเครื่องมือที่พระสงฆ์ใช้ในการแก้ไขและจัดการกับปัญหาชีวิตให้แก่ฆราวาสแล้วยังเป็นการช่วยสื่อสารความรู้ทางธรรมของพระพุทธศาสนาให้เข้าถึง และประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตของคนส่วนใหญ่ในโลกปัจจุบันด้วย

อย่างไรก็ตาม ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตที่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนในโลกได้ทุกที่ทุกเวลาในปัจจุบันได้ส่งผลให้มีฆราวาสจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนที่กำลังประสบกับปัญหาชีวิตและต้องการแนวทางแก้ไข หรือบุคคลผู้ที่มีความสนใจในโหราศาสตร์ที่ต้องการรู้ถึงแนวโน้มและแนวทางในการดำเนินชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นในอนาคต กลุ่มของฆราวาสที่กล่าวมานี้ ได้แก่ นักพยากรณ์ หรือที่รู้จักกันดีในนามของ หมอดูที่มีชื่อเสียงต่างๆ นั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของฆราวาสกำลังขยายไปในเรื่องทางธรรมมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับทางโลกมากขึ้นด้วยเช่นกัน เรื่องนี้เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ที่ประสบกับปัญหาชีวิตเลือกที่จะใช้วิธีแก้ไขจัดการกับปัญหาของพวกเขาทางสื่ออินเทอร์เน็ต เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกรวดเร็ว เหมาะกับชีวิตของผู้คนในสมัยปัจจุบัน ซึ่งบางครั้งการได้รับข้อมูลหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิตจากนักพยากรณ์ หรือหมอดูทางอินเทอร์เน็ตที่บอกเหล่านั้น ได้มีการนำหลักของพระพุทธศาสนาไปใช้อย่างคลาดเคลื่อนและผิดหลักทางศาสนา ถ้าหากว่ายังมีแนวโน้มที่จะเป็นเช่นนี้ต่อไป ก็เป็นไปได้ว่าในอนาคต พระพุทธศาสนาจะเป็นแค่ความเชื่อหรือลัทธิศรัทธาที่คนส่วนใหญ่ในสังคมกราบไหว้บูชา ผลที่ตามมา ก็คือ พระพุทธศาสนาจะกลายเป็นเพียงทางเลือกหนึ่งท่ามกลางความหลากหลายที่ผู้คนส่วนใหญ่เลือกที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการแก้ไขจัดการกับปัญหา

หรือเป็นหลักพึ่งพิงในการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาจะยังสามารถรักษาบทบาทและความสำคัญในการรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ได้ยาก

สาเหตุดังกล่าวนี้ทำให้มีพระสงฆ์ส่วนหนึ่งเลือกที่จะใช้โหราศาสตร์ในฐานะเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสื่อสารพุทธธรรม ผนวกเข้ากับการนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้แก่ผู้คนที่ประสบปัญหาในสังคม อีกทั้งยังเป็นการอ้าวงไว้ซึ่งแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ให้ยั่งยืนสืบต่อไปอย่างมั่นคง

การทำนายทายทักนั้นมีโทษทางพระวินัยดังที่กล่าวมาแล้ว และจากบทบาทในด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ที่ได้กล่าวถึงในตอนต้นนั้น ผู้วิจัยพบว่ามียุทธศาสตร์ที่สำคัญหลายด้านด้วยกันที่เกี่ยวข้องกับการที่พระสงฆ์บางรูปเลือกใช้โหราศาสตร์ แต่ก็มียุทธศาสตร์หนึ่งที่เป็นหัวใจหลักที่ทำให้พระสงฆ์บางรูปเลือกใช้โหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็คือ บทบาทด้านการสงเคราะห์ ซึ่งพระสงฆ์จำเป็นต้องอนุเคราะห์สังคมและฆราวาสทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ โดยเฉพาะทางด้านจิตใจนั้น พระสงฆ์สามารถเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านได้ ในเวลาที่คนเหล่านั้นต้องประสบปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากสภาพปัญหาของสังคมในปัจจุบันจนไม่อาจแก้ไขด้วยตนเองได้ การที่ชาวบ้านไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองนั้น อาจเป็นเพราะว่าฆราวาสส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความรู้ทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับความเชื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ และพิธีกรรมต่างๆ แบบศาสนาพราหมณ์ อยู่เสมอ ฆราวาสเหล่านั้นเมื่อเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตจึงไม่สามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้แก้ไขจัดการได้

ด้วยเหตุนี้ การที่พระสงฆ์บางรูปเลือกใช้โหราศาสตร์มาช่วยแก้ไขจัดการกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ฆราวาสประสบจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะชักนำฆราวาสให้เข้าสู่ธรรมในพระพุทธศาสนาได้ อย่างไรก็ตาม การเลือกใช้โหราศาสตร์นั้นในท้ายที่สุดต้องสามารถเป็นทางนำฆราวาสเข้าสู่ธรรมคือนอกจากจะบอกเล่าทำนายเรื่องราวในอดีตโดยเชื่อมโยงกับเรื่องกรรม หรือเรื่องอื่นๆ แล้วต้องมีการสอนธรรมควบคู่ไปด้วย และต้องส่งเสริมให้คนเหล่านั้นมุ่งประพฤติตนในการสร้างความดีงาม ดังนั้น บทบาทในด้านการอนุเคราะห์ฆราวาสโดยเฉพาะมิติทางด้านจิตใจ จึงเป็นบทบาทที่เกื้อหนุนให้พระสงฆ์บางรูปเลือกที่จะใช้โหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารพุทธธรรม หรือประยุกต์พุทธธรรมให้เข้ากับชีวิตและสภาพสังคมยุคนี้ของคนเหล่านั้น

อีกประการหนึ่ง พระสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยฆราวาสและสังคมในการดำรงชีวิต ดังนั้นหากเรื่องใดที่สามารถช่วยแก้ไขและเป็นที่ยึดทางใจได้ พระสงฆ์ก็มักจะทำบทบาทที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของพระสงฆ์ คือ บทบาทด้านการเผยแผ่พุทธธรรม และจากบทบาทนี้เองที่ทำให้พระสงฆ์บางรูปในปัจจุบันเลือกใช้โหราศาสตร์เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งประกอบการเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน

๖. วิเคราะห์การใช้โหราศาสตร์ของพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้สำรวจทรรศนะของพระสงฆ์และนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องโหราศาสตร์ พบว่าในกลุ่มพระสงฆ์และชาวพุทธเองก็มีสองทรรศนะที่ขัดแย้งกันคือ

๑. ทรรศนะที่ถือว่าโหราศาสตร์เป็นเพียงแนวทางหรือเครื่องมืออย่างหนึ่งที่สามารถชักนำให้ฆราวาสเข้าถึงธรรมะ

๒. ทรรศนะที่ถือว่าโหราศาสตร์เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมจากข้อมูลต่างๆ ที่ได้รวบรวมนำมาวิเคราะห์ตามพระธรรมวินัยแล้ว การที่พระสงฆ์

ใช้โหราศาสตร์ไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตาม ย่อมผิดพระวินัยบัญญัติทั้งสิ้น ตามที่ได้กล่าวแล้วในลักษณะที่เกี่ยวข้อกับการทำนายในพระวินัยปิฎก แต่อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีพระสงฆ์บางรูปเลือกที่จะทำผิดพระวินัย ใช้โหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมนั้น อาจจะมองได้ว่า เมื่อเทียบกับประโยชน์ที่ฆราวาสผู้ประสบกับความทุกข์จะได้รับนั้น ย่อมมีมากกว่า เพราะหากว่าฆราวาสเหล่านั้นรู้และเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธองค์จนสามารถนำมาปรับและประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้แล้ว นอกจากจะจัดการแก้ไขกับปัญหาชีวิตส่วนตัวของตนได้แล้ว ยังจะเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยสืบทอดและรักษาคำสอนในพระพุทธศาสนาต่อไปได้ในอนาคต

แต่ถึงอย่างนั้น พระสงฆ์ที่ใช้โหราศาสตร์จำต้องตระหนักและระลึกอยู่เสมอว่าท่านใช้โหราศาสตร์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือ หรือวิถีทางที่จะนำคนให้เข้าถึงธรรมมากกว่าที่จะทำเพื่อมุ่งหวังลาภสักการะ และประการสำคัญ คือ พระสงฆ์ต้องมีความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถ่องแท้ มิเช่นนั้นแล้ว การใช้โหราศาสตร์ของพระสงฆ์ก็จะกลายเป็นการทำให้ชาวบ้านเกิดความมกมาย ได้รับความเชื่อที่ผิดๆ ส่งผลให้เกิดการดำเนินชีวิตที่อาจผิดทำนองคลองธรรม และอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา

๗. ทำที่ต่อโหราศาสตร์ที่ไม่ผิดหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้เสนอทำที่ต่อโหราศาสตร์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๗.๑ การมีความเชื่อที่ถูกต้อง

การมีความเชื่อที่ถูกต้องถือว่ามีความสำคัญและครอบคลุมได้ในทุกเรื่อง ไม่ใช่เพียงเรื่องของโหราศาสตร์เท่านั้น เพราะการที่เราจะมีทรรศนะ ทำที่ หรือการวางใจต่อเรื่องใด เราจะต้องมีความเชื่อที่ถูกต้อง และไม่ขัดแย้งกับหลักพระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ใน

“เกสปุตตสูตร” หรือที่รู้จักกันในนามของหลัก “กาลามสูตร” (อภ.ติก. ๓๔/๕๐๕/๓๓๗-๓๔๖) โดยหลักนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ได้ให้ไว้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบหลักนักคิดหรือแนวคิดของเจ้าลัทธิในสมัยพุทธกาล ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ในวันนี้ด้วยหลักที่ว่านั้น คือ อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา, อย่าเพิ่งเชื่อโดยเหตุลัทธิว่าทำตามสืบๆ กันมา, อย่าเพิ่งเชื่อโดยตื่นข่าว, อย่าเพิ่งเชื่อโดยอ้างคัมภีร์หรือตำรา, อย่าเพิ่งเชื่อโดยนิกรเขาเอง, อย่าเพิ่งเชื่อโดยคาคะเน, อย่าเพิ่งเชื่อโดยการตรikirตรองตามอาการ, อย่าเพิ่งเชื่อโดยเห็นว่าถูกต้องตามลัทธิของตน, อย่าเพิ่งเชื่อโดยเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อถือได้ และอย่าเพิ่งเชื่อโดยถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา หรืออย่างในหลักของมหาปเทศ ๔ (อภ.จตุกก. ๓๕/๑๘๐/๔๓๑-๔๓๔) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การที่เราจะเชื่อในเรื่องใด เราต้องศึกษาพิจารณาไตร่ตรองก่อนที่จะยอมรับความเชื่อนั้นได้ เพื่อที่จะได้ไม่เกิดโทษและสร้างความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๗.๒ การตระหนักว่าโหราศาสตร์เป็น ติรัจฉานวิชา

ตามที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า โหราศาสตร์เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงยอมรับ เพราะถือว่าเป็นศาสตร์ที่ขวางกั้นต่อการบรรลุพระนิพพาน แม้ว่าในพุทธประวัติพระพุทธองค์จะมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์มาตั้งแต่ครั้งที่ทรงประสูติ ตลอดจนเมื่อสมัยที่ทรงรับเรียนวิชาการต่างๆ ในตอนนั้น โหราศาสตร์ก็จัดว่าเป็น ๑ ใน ๑๘ วิชาที่ชนชั้นกษัตริย์จำเป็นต้องเรียน และจากพุทธประวัติของพระองค์เอง ก็ถือว่าพระพุทธองค์ทรงมีความรู้ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี และทรงยอมรับในความเป็นศาสตร์ของศิลปะสาขานี้ แต่ก็ไม่ทรงให้ความเชื่อถือนัก ดังที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติมิให้ภิกษุและภิกษุณีเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มากเกินไป ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นวิชาที่ขวางทางสงฆ์ให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่ามีพระสงฆ์บางรูปเลือกที่จะศึกษาและใช้โหราศาสตร์ในฐานะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือและสอนธรรมะควบคู่กันไปให้แก่ชาวบ้านหรือคนส่วนใหญ่ที่ประสบกับปัญหาชีวิตแล้วไม่สามารถหาทางแก้ไขจัดการได้ โดยจากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสงฆ์เหล่านั้นเน้นที่การบรรเทาทุกข์แก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้า และเชื่อมโยงปัญหาที่เกิดขึ้นกับผลกระทบในอดีตชาติพร้อมชี้แนะวิธีและแนวทาง (คือการประยุกต์เอาหลักกรรมมาใช้) เพื่อความสวัสดิ์ในกายภาคหน้า อย่างไรก็ตาม ก็มีพระสงฆ์ส่วนหนึ่งที่ใช้โหราศาสตร์เพื่อการเลี้ยงชีพ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ผิดพระวินัยอย่างชัดเจน แต่แม้ว่าจะผิดหลักขบถเล็กน้อย พระสงฆ์ที่เลือกใช้โหราศาสตร์ในฐานะเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรม หรือพระสงฆ์ที่ใช้โหราศาสตร์เพื่อการเลี้ยงชีพ ก็เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนจำนวนมากในสังคมไทย

ท่าทีที่ถูกต้องและท่าทีที่ควรจะเป็นของพระสงฆ์กลุ่มนี้ คือ ตระหนักและระลึกรู้เสมอว่า การทำนายหรือการพยากรณ์ต่างๆ เป็นเรื่องที่ผิดพระวินัย แต่ถ้าทำไปเพราะตระหนักว่า พระสงฆ์มีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาราวาสในการดำรงชีวิต การช่วยเหลือ และการสงเคราะห์ชาวบ้านที่ประสบกับปัญหาที่เป็นเรื่องที่พึงกระทำ แต่ในท้ายที่สุดแล้วทั้งตัวพระสงฆ์และพราหมณ์เองต้องไม่มั่งคั่งและรู้เท่าทันในศาสตร์สาขานี้ด้วย

๗.๓ การทำความเข้าใจเรื่องกรรมที่ไม่ขัดกับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า กรรมในโหราศาสตร์และกรรมในพระพุทธศาสนา มีจุดเน้นต่างกัน โดยเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนานั้น เน้นที่ตัวเจตนา คือ เจตนาที่เป็นกุศล หรืออกุศล อันจะนำมาซึ่งผลของกรรม ทำให้เกิดกิเลสอันเป็นเหตุให้ทำกรรมสืบต่อไป เกิดเป็นวัฏฏะวงจรไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าเราจะดำเนินตามหลักที่พระพุทธองค์

ทรงให้ไว้ คือ มรรคมิ้องค์ ๘ ส่วนเรื่องกรรมในโหราศาสตร์ จะสนใจเหตุในอดีตที่ส่งผลทำให้เกิดในสภาพปัจจุบันและส่งผลต่อไปในอนาคตเป็นหลัก เพราะตัวแปรสำคัญในการพิจารณาพยากรณ์ตามหลักวิชาโหราศาสตร์ ก็คือ อิทธิพลของดวงดาว ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของผู้คน และอิทธิพลที่ว่านี้ก็สามารถบอกได้ว่าบุคคลผู้นั้น เกิดในตำแหน่งของดาวชะตาเกิดแบบนี้จะทำให้ชีวิตเป็นแบบใดในปัจจุบัน ซึ่งในส่วนนี้เองที่โหราศาสตร์นำเรื่องของกรรมเข้ามาใช้อธิบายว่า การที่มนุษย์คนหนึ่งเกิดมามีสภาพความเป็นอยู่อย่างไรในปัจจุบัน ก็เป็นเพราะเขาผู้นั้นได้ทำกรรมมาแต่ก่อน อย่างความเชื่อที่ว่าสุขทุกข์ที่เราได้รับเป็นผลมาจากกรรมในอดีตเท่านั้น ก็เป็นความเชื่อที่ผิดหลักกรรมในพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่อธิบายถึงเรื่องกรรมเก่าว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า บุรุษบุคคลนี้ย่อมเสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ว่าสุข ทุกข์ หรือมิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ข้อนั้นทั้งหมดก็เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้แต่ก่อน ดังนั้นเพราะกรรมเก่าหมด ด้วยตบะไม่ทำกรรมใหม่ ก็จักไม่มีผลต่อไป เพราะไม่มีต่อไป ก็จักสิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม ก็จักสิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์ ก็จักสิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งปวงจักเป็นอันไม่มีไปเอง
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกนิครนถ์มีวาตะอย่างนี้ (ม.อ. ๒๒/๒/๑-๒)

หรืออีกพุทธพจน์หนึ่งที่ว่า

ดูก่อนสิวกะ เวทนาบางอย่าง มีดีเป็นสมุฏฐานก็มี ย่อมเกิดขึ้นในโลกนี้ ข้อที่เวทนาบางอย่างซึ่งมีดีเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้นในโลกนี้ บุคคลพึงทราบได้เองอย่างนี้ก็มี โลกสมมติว่าเป็นของจริงก็มี ในข้อนี้สมณพราหมณ์

เหล่าใดมีวาตะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ได้เสวยสุข ทุกข์ หรือทุกข์สุขอย่างใดอย่างหนึ่ง เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สุข ทุกข์ หรือทุกข์สุขทั้งมวลนั้น มีการกระทำไว้ในปางก่อนเป็นเหตุ ย่อมแล่นไปสู่สิ่งที่รู้ด้วยตนเอง และแล่นไปสู่สิ่งที่สมมติกันว่าเป็นความจริงในโลก เพราะฉะนั้นเรากล่าวว่าเป็นความผิดของสมณพราหมณ์เหล่านั้น (ส.สพ. ๒๙/๔๒๗/๔๘)

พุทธพจน์ข้างต้นนี้ทำให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธเรื่องกรรมเก่าของลัทธิอื่นนอกพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมิพุทธพจน์ที่แสดงเรื่องการประกอบอาชีพของบุคคลแต่ละคนว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากกรรมเก่า ดังพุทธพจน์ในวาเสฏฐสูตรว่า

“...ดูก่อนวาเสฏฐะ ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการรักษาโคเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นเป็นชวานา ไม่ใช่พราหมณ์...ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยศิลปะมากอย่าง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นเป็นศิลปิน...ผู้ใดอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีพ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นเป็นพ่อค้า...ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการรับใช้ผู้อื่น ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นเป็นคนรับใช้ ผู้ใดอาศัยของที่เขาไม่ให้เลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นเป็นโจร...ผู้ใดอาศัยศาสตราวุธเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นเป็นทหารอาชีพ...ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการงานของปุโรหิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นเป็นเจ้าหน้าที่การบูชา...ผู้ใดปกครองบ้านและเมือง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นี้เป็นพระราชา ไม่ใช่พราหมณ์... ฯลฯ เราเรียกบุคคลผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ผู้ไม่มียึดมั่นนั้นว่าเป็นพราหมณ์...จะชื่อว่าพราหมณ์

เพราะชาติก็หาไม่...ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ เพราะกรรม เป็นชวานาเพราะกรรม (การทำงาน อาชีพ ความประพฤติ การดำเนินชีวิต) เป็นคิลปินเพราะกรรม เป็นพ่อค้าเพราะกรรม เป็นคนใช้เพราะกรรม แม้เป็นโจรก็เพราะกรรม แม้เป็นทหารก็เพราะกรรม เป็นปุโรหิตเพราะกรรม แม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรม บัณฑิตทั้งหลายมีปรกติเห็น ปฏิจจสมุปบาท ฉลาดในกรรมและวิบาก ย่อมเห็นกรรมนั้นแจ่มชัดตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า โลกย่อมเป็นไปเพราะกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปเพราะกรรม..." (ม.ม.๒๑/๓๐๓/๔๐๘-๔๑๔; พุ.ส. ๔๓/๓๘๒/๕๓๕-๕๔๑)

กรรมเก่านั้นย่อมมีส่วนอยู่ในกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย และย่อมมีผลต่อปัจจุบัน แต่มันก็เป็นเรื่องของเหตุปัจจัยอยู่นั่นเอง ไม่ใช่อำนาจนอกเหนือธรรมชาติอะไรที่เราจะไปยึดถือ หรือไปฝากโชคชะตาไว้กับกรรมเก่าได้

ดังนั้น การที่โหราศาสตร์กล่าวถึงและให้ความสำคัญแก่กรรมเก่าว่าสามารถส่งผลถึงในปัจจุบันได้จึงถือว่ามีส่วนสอดคล้องกับเรื่องกรรมในทรรคของพระพุทธศาสนา แต่กรรมในพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้มองที่ตัวกรรมเก่าแต่เพียงอย่างเดียว เหมือนอย่างการที่เราปลูกผักจนได้กินเองในวันนี้ ซึ่งก่อนหน้านี้ที่เราจะได้กินผักเหล่านั้น เราก็ต้องไปหาซื้อเมล็ดพันธุ์มาปลูก หมั่นคอยรดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย ทุกๆ วันจนมันโตเต็มที่พอที่จะนำไปกินได้ ซึ่งแน่นอนว่าการที่เราได้กินผักของเราที่ย่อมต้องอาศัยการกระทำที่เราหมั่นไปดูแลมัน ตรงนี้เองที่ไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าเราไม่เคยทำมาก่อน สิ่งนี้ก็คือเรื่องที่สืบเนื่องมาจากการกระทำในอดีตที่มีผลมาถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงมองว่ากรรมเก่าเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของกระบวนการเท่านั้น

ไม่ใช่ตัวการทั้งหมดที่มีผลต่อชีวิตคนเราในปัจจุบันเหมือนอย่างที่โหราศาสตร์มอง จริงอยู่ที่กรรมในอดีตย่อมมีผล และเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่บุคคลมีการกระทำตลอดเวลา คือ ทำกรรมตลอดเวลา ดังนั้นมนุษย์จึงมีเสรีภาพและมีทางเลือกที่จะกำหนดแนวทางชีวิตของตนเองได้ และที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาเน้นที่ความเพียรพยายามของตนเองมากกว่าอิทธิพลของกรรมเก่า ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ซึ่งแสดงให้เห็นความรับผิดชอบของบุคคล โดยมองจากตัวเองออกไปในกรณีที่เราต้องรู้จักช่วยเหลือตนเอง นอกจากนั้น ยังสามารถมองได้อีกว่าหากเราต้องการให้ผู้อื่นช่วยเหลือเรา เราก็คต้องพึ่งตนเอง เราตนเองให้เกิดการกระทำจากผู้อื่น

ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นได้ว่าเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนานั้น กว้างและครอบคลุมกว่ากรรมในแง่ของโหราศาสตร์ เพราะกรรมในพระพุทธศาสนามีทั้งกรรมที่เป็นตัวกฎ หรือ ตัวสภาวะกับกรรมในแง่ของจริยธรรม ดังนั้นเพื่อที่จะบรรเทาผลของกรรมในอดีตและสร้างกุศลกรรมอันดีให้เกิดขึ้นได้ในอนาคต พระพุทธศาสนาจึงเน้นที่การพึ่งพาตนเองมากกว่าจะเชื่อเรื่องกรรมเก่าแต่เพียงอย่างเดียว เพราะพระพุทธศาสนานั้นเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์

ดังนั้นผู้ที่เลือกใช้โหราศาสตร์จึงจำเป็นต้องตระหนักไว้เสมอว่าโหราศาสตร์กับพระพุทธศาสนาเป็นคนละเรื่องกันอย่างชัดเจน แม้ว่าทั้งสองจะผสมผสานกลมกลืนกันมายาวนานในสังคมไทยก็ตาม และควรใช้โหราศาสตร์ในขอบเขตที่จำกัดเท่านั้น

๓.๔ การให้ความสำคัญแก่ศักยภาพของความเป็นมนุษย์

พระพุทธศาสนาเชื่อว่าคนเราเกิดมาพร้อมกับแนวโน้มภายในใจ ๒ ส่วน คือ แนวโน้มในฝ่ายดี (กุศลมูล) และแนวโน้มในฝ่ายไม่ดี (อกุศลมูล) ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของเรา และการแสดงตัวของ

แนวโน้มในใจต่อสิ่งที่มากระทบชีวิตคนแต่ละคนก็ย่อมไม่เหมือนกัน ดังนั้นการตอบสนองต่อสิ่งที่มากระทบชีวิตคนแต่ละคนจึงเป็นเรื่องเฉพาะของใครของมัน นั่นคือเป็นบุคลิกหรือจิตของแต่ละคนไป อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้เราตระหนักก็คือการรู้เท่าทัน และพยายามเอาชนะการชี้นำของแนวโน้มภายในใจด้วย ซึ่งการเอาชนะแนวโน้มในใจมีอยู่ ๒ ระดับ

๑. ระดับโลกียะ คือ การเอาชนะแนวโน้มภายในใจในส่วนที่เป็นอกุศล ให้เหลือแต่ส่วนที่เป็นกุศล

๒. ระดับโลกุตระ คือ การเอาชนะแนวโน้มทั้งสองส่วน คือ ทั้งส่วนที่เป็นกุศลและส่วนที่เป็นอกุศล ได้แก่ การชำระจิตให้บริสุทธิ์ อยู่เหนือบุญและบาปที่ยังทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดและประสบกับความทุกข์ในวัฏสงสาร

การที่มนุษย์เราส่วนใหญ่ในทุกวันนี้ต้องประสบกับความทุกข์ต่างๆ จนบางครั้งไม่สามารถหาทางออกได้ ทำให้ต้องไปพึ่งพาปัจจัยภายนอก คือ พระสงฆ์ หมอ ดู นักพยากรณ์ เกจิอาจารย์มีชื่อเสียงต่างๆ ส่วนสำคัญก็เพราะการรับรู้โลกของคนเราต่างกัน คือ คนส่วนใหญ่จะรับรู้โลกในลักษณะที่ยึดติดกับตัวเอง ยึดว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เราเป็นเจ้าของ รวมทั้งการคาดหวังซึ่งเป็นผลมาจากการยึดติด เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วความคาดหวังมักสวนทางกับความเป็นจริงและโอกาสที่จะผิดหวังก็มีสูง เมื่อยึดมั่นในชีวิต แนวโน้มที่จะนำไปสู่ความผิดหวังจึงเกิดขึ้น และเมื่อเกิดขึ้นก็เป็นธรรมดาที่จะเป็นทุกข์ นั่นเป็นเพราะว่าคนมักไม่มองว่าสิ่งต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ผ่านมาแล้วก็ผ่านไปตามเงื่อนไขตามปัจจัย ซึ่งการรับรู้แบบนี้เองที่พระพุทธองค์เชื่อว่าจะทำให้เราปลอดจากความทุกข์

จุดยืนที่เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การสอนเรื่องทุกข์ และการดับทุกข์ ซึ่งจากจุดยืนนี้เองที่เป็นตัวกำหนดท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสิ่งต่างๆ ในเรื่องโหราศาสตร์ก็เช่นกัน จากที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่าพระพุทธองค์

ไม่ได้มีท่าทีปฏิเสธโหราศาสตร์ในความเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง หากแต่ทรงปฏิเสธในเรื่องการศึกษา หรือนำโหราศาสตร์ไปใช้จนทำให้เกิดความหลงผิดงมงายในศาสตร์นั้นจนลืมน้ำที่ที่ตนพึงกระทำ ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี หรือฆราวาสก็ตาม แต่ท้ายที่สุดแล้วพระพุทธองค์ทรงเชื่อมั่นมนุษย์เรามีทางเลือกเสมอ และเมื่อมนุษย์เราประสบกับปัญหาของตัวเองบุคคลนั้นเองที่จะสามารถจัดการกับปัญหาได้ดีที่สุด เพราะพระพุทธองค์ทรงเชื่อว่าคนเรามีทางเลือกนั่นเอง ซึ่งการที่เชื่อเช่นนี้ก็เท่ากับว่า มนุษย์เรามีเสรีภาพในการกระทำ คือ ความสามารถที่จะตัดสินใจเลือกกระทำได้อย่างมีอิสระ ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น และหากมองในแง่ของกรรม การมีเสรีภาพ หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำการใหม่ได้ด้วยเจตนาของตน และตัวเราเองที่ต้องเป็นผู้กระทำและรับผิดชอบต่อผลอันเกิดจากการกระทำของเราด้วย ดังนั้นนอกจากการเน้นที่ตนเองเป็นผู้กระทำอย่างเสรีแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้บุคคลฝึกฝนตนเองเพื่อพัฒนาไปสู่ความมีปัญญา สามารถเอาชนะกิเลสต่างๆ อย่างที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้าว่าท้ายที่สุดแล้วพระพุทธองค์ทรงมุ่งให้เราเข้าถึงการเอาชนะแนวโน้มภายในใจในระดับที่เป็นโลกุตระ แต่อย่างไรก็ดีพระพุทธศาสนาไม่ได้เพียงแต่บอกว่าเรามีเสรีภาพเท่านั้น แต่บอกด้วยว่าเราควรใช้เสรีภาพนี้พัฒนาตนเองไปสู่ความมีอริยภาพโดยสมบูรณ์ นั่นคือ การก้าวไปสู่ความเป็นอริยบุคคล

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญแก่การพึ่งตนเองด้วย ดังที่มีพุทธภาษิตมากมายเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและการปรารถนาความเพียร เช่น ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (ขุ.ธ. ๔๒/๒๒/๑๘๖) หรือตถาคตเป็นเพียงผู้บอกทาง แต่ความเพียรนั้นเธอทั้งหลายต้องทำเอง (ขุ.ธ. ๔๓/๓๐/๙๕) เป็นต้น จากจุดนี้เองที่ทำให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวเราทุกคนซึ่งศักยภาพดังกล่าวนี้ที่จะเป็นตัวที่จะช่วยให้เราสามารถ

จัดการและแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของมนุษย์เราได้

๘. แนวทางการใช้โหราศาสตร์ในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาและวิจัยในเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าโหราศาสตร์มีประโยชน์ต่อมนุษย์ค่อนข้างมาก เพราะเกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรงตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้นเมื่อคนเราสามารถรู้บางสิ่งบางอย่าง หรือรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้ แม้ว่าจะคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ควรรู้และควรทำความเข้าใจ เพราะจะได้แก้ไขสิ่งเลวร้ายที่จะเกิดขึ้นกับตนเองได้ทัน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการเตรียมพร้อมเพื่อเผชิญสิ่งเลวร้ายที่เราไม่อาจหลีกเลี่ยงได้พ้น จึงนับว่ามีประโยชน์ในด้านที่ช่วยเตือนให้คนเราไม่ประมาท เช่น ถ้ามนุษย์รู้ว่าตนจะโชคร้าย เมื่อถึงเวลานั้นจริงๆ ก็จะมีสติไม่เสียใจมากเกินไป นับว่าเป็นการดับทุกข์ได้อีกทางหนึ่ง หรือเมื่อมนุษย์รู้จังหวะโชคชะตาที่ดีจะมาถึงตัวเราก็จะทำให้มนุษย์เร่งขวนขวาย ขยันขันแข็งขึ้นเพื่อให้ประสบผลได้ดีมากยิ่งขึ้น ในส่วนนี้เองที่สะท้อนให้เห็นว่าโหราศาสตร์นอกจากจะช่วยเตือนให้เราไม่ประมาทในการใช้ชีวิตแล้ว ยังช่วยให้เห็นว่าไม่ควรรอคอย หรือหวังแต่จะพึ่งอำนาจหรือปัจจัยภายนอกเท่านั้น เราต้องรู้จักช่วยเหลือและพึ่งพาตนเอง ประโยชน์ของโหราศาสตร์ลำดับต่อมา คือ โหราศาสตร์ทำหน้าที่ คือปลอบประโลมใจและเป็นการกำลังใจ เป็นแรงผลักดันให้คนที่กำลังประสบกับความทุกข์ในชีวิตมีความสบายใจมากขึ้น สามารถลุกขึ้นเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้อย่างไม่ย่อท้อ หรือสิ้นหวัง

บางครั้งหากพิจารณาด้วยเหตุผล ก็คล้ายกับว่าโหราศาสตร์เป็นเรื่องที่มั่งงาย แต่การทำตามก็ไม่ใช่ว่าเสียหาย หากกลับเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้ดีขึ้น ทำแล้วเกิดความสบายใจ และถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี เช่น การถือฤกษ์ยามในการทำงานมงคลของสังคมไทย ในการทำบุญ

ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ก็มีการนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๙ รูป หรือมีการกำหนดวันเวลาในการประกอบพิธี เช่น วันที่ ๙ เดือน ๙ เวลา ๙.๐๙ น. เพราะถือว่าเลข ๙ หมายถึงความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงานกิจการต่างๆ เป็นต้น ประโยชน์ประการสุดท้าย คือ โหราศาสตร์มีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้มนุษย์หันมาสร้างและทำความดีมากขึ้น เพราะเมื่อรู้ล่วงหน้าว่าต่อไปเราอาจประสบเคราะห์ หรือโชคร้าย มนุษย์ก็จะหาวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงหรือทำให้เคราะห์นั้นเบาบางลง หากว่าการสะเดาะเคราะห์ในทางโหราศาสตร์เป็นวิธีการผลักดันให้คนทำบุญทำทาน รักษาศีล และปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาได้ โหราศาสตร์ก็จัดว่ามีส่วนช่วยให้มนุษย์สร้างกรรมดีมากยิ่งขึ้น ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนาที่สอนให้มนุษย์หมั่นประกอบกรรมดี ละเว้นจากความชั่ว และทำใจให้บริสุทธิ์

๘.๑ แนวทางการใช้โหราศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระสงฆ์

จากการศึกษาพบว่าพระพุทธรองค์ มีหน้าที่ต่อเรื่องโหราศาสตร์อยู่ ๒ ทักษะ คือ ทั้งปฏิเสธ และอนุญาตในบางส่วน ที่กล่าวเช่นนี้เพราะว่าพระพุทธรองค์อนุญาตให้พระสงฆ์สามารถศึกษาศาสตร์สาขานี้ได้ คือ ในเรื่องของ การอนุญาตให้พระสงฆ์ศึกษาและเรียนรู้เรื่องของการนับวัน เวลาทำปฏิทิน เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ป่าได้เรียนทางนักษัตร โดยมุ่งหมายให้ภิกษุเหล่านั้นเรียนรู้เพื่อให้รู้วันใดเป็นคืนวันเพ็ญ เป็นต้น เพื่อจะได้รู้ว่าเมื่อใดควรแสดงปาติโมกข์ แต่ในขณะที่เดียวกันพระพุทธรองค์ก็ไม่อนุญาตให้พระสงฆ์ใช้โหราศาสตร์ในด้านของการพยากรณ์ทำนายทายทัก หรืออาจกล่าวได้ว่าทรงอนุญาตให้ศึกษาเฉพาะเรื่องของดวงดาวเพื่อปฏิทินเท่านั้น แต่ไม่สนับสนุนให้นำโหราศาสตร์มาใช้ในการพยากรณ์ชีวิตของบุคคล

ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าพระพุทธรองค์ทรงเห็นว่าเรื่องนี้จะทำให้พระสงฆ์ลุ่มหลง และไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่

ที่พึงกระทำได้ในฐานะของความเป็นสงฆ์ อีกทั้งยังมีใช้ทางตรงต่อการบรรลุนิพพานหรือทางพ้นทุกข์โดยแท้จริง และยังถือว่าเป็นเรื่องที่ผิดพระธรรมวินัยอีกด้วย อย่างไรก็ตาม เหตุผลสำคัญที่สมควรให้พระสงฆ์ใช้โหราศาสตร์ได้ ก็คือใช้เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบความทุกข์ในชีวิต หากว่าพระสงฆ์นำโหราศาสตร์มาประยุกต์เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านในด้านสุขภาพจิต โดยเฉพาะแนวโน้มในสมัยปัจจุบันคนต้องการที่พึ่งทางใจมากขึ้น ถ้านำโหราศาสตร์มาให้กำลังใจโดยแทรกหลักธรรมคำสอน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้คนในสังคมปฏิบัติธรรมได้มากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้พระสงฆ์ที่นำโหราศาสตร์มาใช้ ต้องใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือชักจูงชาวบ้านให้เข้าถึงธรรมเท่านั้น เสมือนเป็นการสื่อสารพุทธธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่ละเอียดลึกซึ้ง ให้ชาวบ้านหรือคนทั่วไปเข้าใจได้ การที่พระสงฆ์ใช้โหราศาสตร์ในเชิงการให้คำทำนาย หรือการพยากรณ์ก็ถือได้ว่าเป็นอุบายวิธีในการสอนมนุษย์ ชักนำให้คนเหล่านั้นเข้าสู่หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การใช้โหราศาสตร์ของพระสงฆ์นั้นจึงต้องดูที่เจตนาของพระสงฆ์ว่าใช้เพื่ออะไร ถ้าเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องเสียหาย และหากมองถึงประโยชน์สุขโดยภาพรวมที่จะเกิดขึ้นกับคนหมู่มาก และสังคม ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่พระสงฆ์สามารถทำได้ เพราะในพระพุทธศาสนา พุทธบริษัท ๔ โดยเฉพาะอุบาสก อุบาสิกา ซึ่งถือว่าเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีความสำคัญในการช่วยสืบทอด และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะว่าถ้าคนกลุ่มนี้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่ถูกต้องแล้ว ก็สามารถจัดการแก้ไขปัญหาความทุกข์ในชีวิตของพวกเขาได้ และยังมีส่วนช่วยรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบต่อไปได้

๘.๒ แนวทางในการใช้โหราศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับฆราวาส

พระมหาทวีศักดิ์ ไกรบุตร อธิบายถึงเรื่อง “ตริจฉานวิชา” ว่าความจริงใช้เฉพาะกับพระสงฆ์เท่านั้น เพราะหลักการของตริจฉานวิชา มีอยู่ว่าวิชาใดที่วางต่อทางพระนิพพาน วิชานั้นเรียกว่าตริจฉานวิชา หรือวิชาใดก็ตาม ความรู้ใดก็ตามเป็นไปเพื่อสุจริตตามหลักกุศลกรรมบถ ไม่เป็นไปเพื่อทุจริตตามหลักอกุศลกรรมบถ วิชานั้น ความรู้นั้นไม่จัดเป็นตริจฉานวิชา กล่าวคือถ้าสิ่งที่ทำนั้นเป็นกุศลก็ไม่ว่าเป็นตริจฉานวิชา ถ้าเป็นอกุศลก็จัดว่าเป็นตริจฉานวิชาแน่นอน (พระมหาทวีศักดิ์ ไกรบุตร, ๒๕๔๔: ๘๗)

จากคำอธิบายนี้ สามารถกล่าวได้ว่าการที่ฆราวาสส่วนหนึ่งใช้โหราศาสตร์นั้นไม่ได้ทำผิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ถ้าหากฆราวาสใช้โหราศาสตร์เพียงเพื่อการปลอบประโลมใจ และเป็นที่พึ่งทางใจให้แก่ผู้ที่ประสบความทุกข์ในชีวิตเท่านั้น แต่ถ้ามีเจตนาที่จะใช้โหราศาสตร์เพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลักและทำให้คนเกิดความงมงายและลุ่มหลงจนเดือดร้อนไฉนมากกว่าสบายใจ ก็ถือว่าการกระทำดังกล่าวผิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะมีเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์และขัดกับหลักกุศลกรรมบถ

จึงสรุปได้ว่า ไม่ว่ากรณีของพระสงฆ์หรือของฆราวาส จตุรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือต้องไม่ใช้โหราศาสตร์เพื่อประโยชน์ของตัวเอง การใช้โหราศาสตร์ต้องทำเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดแก่ศาสนาเป็นสำคัญ

๙. สรุป

จากการศึกษาและวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนาปฏิเสธโหราศาสตร์ในฐานะของความเป็นวิชาแขนงหนึ่งที่ไม่เหมาะสมกับชีวิตสมณเพศ เพราะอาจทำให้ภิกษุลุ่มหลงจนไม่สนใจในการปฏิบัติหน้าที่อันพึงกระทำในฐานะภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะการละเลยต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์อันเป็นหัวใจสำคัญในพระพุทธศาสนา แต่พระพุทธองค์

ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนวิชานี้ได้เฉพาะโหราศาสตร์ในภาคของการคำนวณเรื่องดวงดาวเท่านั้น ทรงห้ามเรื่องการพยากรณ์หรือการทำนาย เนื่องจากภิกษุผู้ใช้ชีวิตอยู่ในป่า ควรรู้ว่าวันใดเป็นวันคินจันทรเพ็ญ เวลาใด เดือนใดเพื่อที่จะได้แสดงปาติโมกข์ในวันนั้น

สำหรับในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์นั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ จากการศึกษาพบว่าเรื่องกรรมกับการให้ผลของกรรมมีความเกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ ซึ่งเรื่องนี้นักโหราศาสตร์มักจะอ้างถึงด้วยความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน กล่าวโดยสรุป คือ เป็นความจริงที่ว่าทั้งโหราศาสตร์และพระพุทธศาสนาเห็นว่ากรรมเก่าสามารถส่งผลและมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเราในชาติปัจจุบัน แต่พระพุทธศาสนาถือว่ากรรมเก่าเป็นเพียงกระบวนการหนึ่งเท่านั้น หากใช้ตัวการทั้งหมดที่ส่งผลต่อชีวิตของคนเราในชาติปัจจุบันอย่างที่โหราศาสตร์มองไม่ เพราะคงไม่มีใครปฏิเสธว่ากรรมในอดีตย่อมส่งผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และอดีตของคนเรา ก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ มนุษย์เราจึงมีเสรีภาพและมีทางเลือกที่จะกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของตนเองได้ และที่สำคัญคือทางพระพุทธศาสนาเน้นและให้ความสำคัญแก่ความเพียรพยายามของมนุษย์มากกว่าอิทธิพลจากกรรมเก่า

ในเรื่องการดูฤกษ์ยามต่างๆ ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันนั้น ผู้วิจัยสรุปว่าพระพุทธศาสนาและโหราศาสตร์ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อร่วมกันแต่มีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน คือ พระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายที่การดับทุกข์ลงอย่างสิ้นเชิง (เกิดปัญญาในตอนท้าย) แต่โหราศาสตร์นั้นมุ่งเพื่อสวัสดิภาพของชีวิตในปัจจุบันเป็นสำคัญแต่ก็ยังมุ่งเพื่อความสวัสดิภาพในอนาคตด้วย

การหาฤกษ์ยามนั้นมีมาตั้งแต่สมัยของพระพุทธองค์ ซึ่งในเรื่องนี้ พระพุทธองค์ทรงถือว่าการที่เราประพฤติดุสุจริตทั้งกาย วาจา และใจนั้นเป็นฤกษ์ที่ดีอยู่ในตัวแล้ว โดยที่ไม่

ต้องพึ่งหรืออาศัยฤกษ์จากการดูตำแหน่งของดวงดาว เมื่อเป็นเช่นนี้เราอาจตีความได้ว่า พระพุทธองค์มีท่าทีปฏิเสธต่อเรื่องนี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะพระพุทธองค์ทรงปรารถนาที่จะให้มนุษย์หันมาพึ่งพาตัวเองไม่ให้มัวแต่รอฤกษ์ยาม เพราะถ้าเราประพฤติดีก็จะได้ผลดีคือความสุข ถ้าใจเราเป็นสุขก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยการดูฤกษ์ยาม เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะพบว่าผลลัพธ์สุดท้ายที่มนุษย์ต้องการจากการดูฤกษ์ยาม ก็คือตัวความสุข ซึ่งก็สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของโหราศาสตร์ในแง่ของสวัสดิภาพ หรือตัวความสุขไม่ว่าจะในระดับชีวิตปัจจุบันหรืออนาคต และถ้าเรามองว่าวิธีสะเดาะเคราะห์ คือ การบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญสมาธิ และพัฒนาปัญญา ซึ่งตามหลักพุทธศาสนา ยิ่งทำมากก็จะมีคุณธรรมความดีมากขึ้นเรื่อยๆ โหราศาสตร์ก็จะมีเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อนำบุคคลเข้าสู่การกุศล ตัวมันเองไม่ได้ดีหรือเลว การนำไปใช้จะเป็นตัวกำหนดคุณค่าของศาสตร์

ประการสุดท้าย คือ บุคคลที่ใช้โหราศาสตร์ ซึ่งในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่พระสงฆ์บางรูปทั้งในอดีตและในปัจจุบันที่เลือกใช้โหราศาสตร์ โดยพบว่าในฐานะที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ในภิกขุสงฆ์ ซึ่งมีพระวินัยเป็นกรอบในการวางตัว พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทหลัก คือ การเอาใจใส่ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ตนเองพ้นทุกข์ แล้วนำเอาหลักธรรมที่รู้และได้ศึกษามานั้นไปสั่งสอนชาวบ้าน แต่หากว่ามีชาวบ้านเดือดร้อนหรือมีความทุกข์ในชีวิต พระสงฆ์ก็มีความจำเป็นที่ต้องช่วยสงเคราะห์ชาวบ้านและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งในบางกรณีอาจจะต้องใช้โหราศาสตร์เป็นเครื่องมือ

อย่างไรก็ตาม พึงเข้าใจว่า การที่พระสงฆ์บางรูปเลือกใช้โหราศาสตร์มาเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นฐานะเครื่องมือหรือแนวทางรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคาใจทุกข์ในชีวิตให้แก่ผู้คนในสังคม หรือการช่วยเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนา ย่อมขัดแย้งต่อหลักคำสอน เป็นการกระทำที่ผิดหลักพระธรรมวินัยที่

พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ แม้ว่าจะเป็นความผิดเพียงเล็กน้อยก็ตาม ก็ถือว่าพระสงฆ์ที่เลือกใช้โหราศาสตร์ไม่ว่าจะมีจุดมุ่งหมายใด ก็นับว่าทำผิดต่อหน้าที่ของความเป็นสมณเพศทั้งนั้น อย่างไรก็ตาม เราอาจมองได้ว่า การที่มีพระสงฆ์บางรูปเลือกที่จะทำผิดพระวินัยเล็กๆ น้อยๆ ก็เพราะพระสงฆ์เหล่านั้นต้องการให้คนที่กำลังประสบทุกข์หันมาสนใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้น พระสงฆ์เหล่านี้เห็นว่าถ้าพุทธบริษัท ๔ โดยเฉพาะอุบาสกอุบาสิกา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้อง นอกจากพวกเขาเหล่านี้จะสามารถจัดการกับชีวิตของตนเองได้ดีแล้ว พวกเขาเหล่านี้ยังเป็นกำลังสำคัญที่จะคอยปกป้อง และทำนุบำรุงดูแลรักษาพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไปได้ในอนาคต

ดังนั้น ท่าทีที่เหมาะสมคือ พระสงฆ์ควรศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งในระดับที่สามารถเป็นที่พึ่งด้านพุทธศาสน์แก่สังคมได้ ควรที่เลือกใช้โหราศาสตร์ควรใช้โหราศาสตร์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่เป็นจุดหมายหลัก และใช้ด้วยใจที่เมตตาแก่ผู้ที่ประสบกับความทุกข์โดยไม่หวังลาภสักการะ ควรใช้โหราศาสตร์เป็นตัวกลางในการสื่อสารพุทธธรรม เพื่อให้ประชาชนที่ประสบกับความทุกข์ได้เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และตระหนักว่าพุทธธรรมนั้นสามารถแก้ไขจัดการกับปัญหาและความทุกข์ในชีวิตได้ สามารถเกื้อกูลชีวิตของเขาตั้งแต่เกิดจนตาย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จักรเทพ รำพึงกิจ. ๒๕๕๑. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทฤษฎีพระปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน.** สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. Caktheph Rampheung Kic. 2008./**Kan sueksa Juengwikhrau Dassana Khong Buddha Prajyaa dee mee toh Horaasaat nay Yuk Paccuban.** M.A. Thesis in Buddhism and Philosophy. Graduate School, Maharidyalaya Mhamakut rajvidyalaya University.
- ประพันธ์ เกละกุล. ๒๕๔๓. **ดาราศาสตร์และอวกาศ.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาการพิมพ์./Praphan Telakun. 2000. **Darasat laeh avakat.** Bangkok: Thai Watthanaa Press.
- ประยูร พลอารีย์. ๒๕๒๑. **อารัมภบทโหราศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรวิทยา./Prayoon Phon Aaree. 1978. **Arambhobot Horasat.** Bangkok: Aksorn Witthaya Press.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ๒๕๔๖. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์./Phra Dhammapitaka (Prayut Payutto). 2003. **Phot cananukrom Buddhasat Chabab Pramuan Sab.** Bangkok: S.R. Printing Mass Products.
- พระมหาวิคิต์ ไกรบุตร. ๒๕๔๔. **ดิรัจฉานวิชา : ศึกษาเชิงวิเคราะห์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในสังคมไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์./Phra Maha Dawisak Khraibut. 2001. **Diracchanwija: an Analytical Study of Views and Practices in Thai Society.** M.A. Thesis in Buddhist Studies, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๐. **มิลินทปญหา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน./Mahachulalongkorn rajavidyalaya University, 1997. Milinda Panha. Bangkok: Vinyan Press.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. ๒๕๓๖. **พระไตรปิฎกฉบับพร้อมอรรถกถา. เล่มที่ ๕, ๖, ๙, ๑๑, ๑๖, ๒๑, ๒๒, ๒๙, ๓๔, ๓๕, ๔๒, ๔๓, ๔๗.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย./Mahamakutrajavidyalaya Foundation. 1993. **Tipitaka and Commentaries. Vol. 5, 6, 9, 11, 16, 21, 22, 29, 34, 35, 42, 43, 47.** Bangkok: Mahamakutnrajavidyalaya University Press.
- सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล. ๒๕๔๗. **โหราศาสตร์: ศาสตร์หรือความมกมาย หลักวิชาและการพยากรณ์เบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน./Sanit Siriwisitdkun. 2004. **Horasat: Sat Rue Khwamngomngay Lakwija Lae Kanphayakorn Beungton.** Bangkok: Matijon Press.
- สิงห์โต สุริยาอารักษ์. ๒๕๒๑. **โหราศาสตร์ไทย.** กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์./Singto Suriya-arak. 1978. **Horasat Thai.** Bangkok: Duangdii Press.

- สิงห์โต สุริยาอารักษ์. ๒๕๒๖. **โหราศาสตร์ไทยเรียนรู้ด้วยตนเอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์.
/Singto Suriyaarak. 1983. **Horasat Thai Rian Ru Duay Ton-eng**. 4th edition. Bangkok: Duangdi Press.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. ๒๕๓๙. **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย./Sujip Punyanubhap. 1996. **Tipitaka for People**. Bangkok: Mahamakutrajavidyalaya University Press.
- อรรธวาทีธรรมประวรัต (วิเชียร จันทน์หอม), หลวง. ๒๕๑๖. **โหราศาสตร์นิเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร: โรงพิมพ์
รุ่งวัฒนา./Atthawathidhammaprawat (Wijian Canhom). 1973. Luang. **Horasatnithet**. 2nd edition.
Bangkok: Rungwatthana Press.
- อ้อมเดือน สดมณี. **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน**. (เอกสารไมติพิมพ์)/Omdeun Sodmani. **Botbat Khong Phrasong nay Sangkhom Thai Paccuban**. (Mimeographed).
- เอื้อน มณเฑียรทอง. ๒๕๑๖. **พระคัมภีร์โหราศาสตร์ศิลปาคม ภาค ๑**. พระนคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์. Eun Monthianthong.
1973. **Phra Khambhi Horasat Sinlepakhom Bhak 1**. Bangkok: Krungsiam Press.

ภาษาอังกฤษ

Stone, A.P. 1981. **Hindu Astrology: Myths, Symbols and Realities**. India: Select Book.